

Wskazówki w sprawie pisania prac dyplomowych

Po co piszemy pracę?

- A. Praca jest dowodem, że autor umie posługiwać się pojęciami przyswojonymi na studiach i potrafi je zastosować do analizy rzeczywistości.
- B. Bo lepiej mieć dyplom, niż go nie mieć.

Jak wybrać temat pracy?

Najlepiej zgodnie ze swoimi zainteresowaniami, ale nie powielając tego, co się robi na co dzień w pracy. Nie dość, że nudne, to jeszcze grozi plagiatem, bo efekty naszej pracy w pracy są na ogół własnością pracodawcy, prawda?

Zakres pracy.

Praca może dotyczyć różnych zakresów rzeczywistości (bądź teorii). Np. ochrona środowiska, MŚP, instrumenty stosowane w polityce rozwoju, efekty funduszy w powiecie X, etc. Jednym z najpowszechniejszych błędów jest nazbyt szerokie nakreślenie zakresu. Najlepiej pisać o zjawiskach zachodzących w swoim mieście, regionie, powiecie, sektorze; o czymś, co choć trochę znamy z pierwszej ręki.

Cel pracy.

Najczęściej cel poznawczy (analiza jakichś zjawisk i procesów i/lub ich efektów) lub praktyczny (zmiana, poprawa, wprowadzenie nowych elementów do polityki, praktyki itp.). Często oba cele występują łącznie. W przypadku celu pierwszego efektem pracy są wnioski, w przypadku celu drugiego także rekomendacje (dla polityki, praktyki, władz). W najszerszym ujęciu wyróżnia się też cele eksploracyjne, opisowe, wyjaśniające.¹

Teza (hipoteza) pracy.

Osią konstrukcyjną jest hipoteza lub teza. Hipoteza to: „(tymczasowe) przypuszczenie, mające ułatwić (naukowe) wyjaśnienie zjawiska; domysł; założenie oparte na prawdopodobieństwie a wymagające sprawdzenia”. Teza ma szersze znaczenie: „zdanie, założenie, twierdzenie, którego ma się dowieść”². Zwracam uwagę, że tezą nie są zdania opisujące oczywiste fakty.

¹ Zob. Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004.

² <http://www.slownik-online.pl/kopalinski/68F3967BBD71BEDE412565AF000AB35B.php>, 1.02.2007.

Pytania badawcze.

Dowód tezy najczęściej przeprowadza się zadając pytania badawcze, tak sformułowane, żeby na podstawie uzyskanych odpowiedzi można było na zakończenie napisać, czy teza się w świetle analizy potwierdziła, czy nie.

Przykład relacji teza-pytania badawcze.

Teza: *Działania władz gminnych nie odpowiadają problemom rozwojowym miasta X. Logicznie wynikające stąd pytania badawcze: 1. Jakie są problemy miasta X? 2. Jakie działania podejmują władze, by je rozwiązać? 3. Czy realizowane działania służą rozwiązaniu problemów?*

Warto pamiętać, że sukcesem badacza jest nie tylko potwierdzenie hipotezy, ale też jej falsyfikacja (odrzućcie jako nieprawdziwej).

Metoda badania (pracy).

To przyjęty na potrzeby „pracy nad pracą” sposób jej zorganizowania, zgodny ze standardami współczesnej nauki. Metody:

- eksperyment
- badania sondażowe
- badania terenowe
- analiza treści
- badania danych zastanych
- badania porównawcze
- badania ewaluacyjne.³

Powyższy podział nie jest wbrew pozorom ostry. Metoda powinna odpowiadać tematowi i celom badania. Z reguły stosuje się więcej niż jedną metodę. Każda metoda ma z kolei właściwe sobie narzędzia badawcze. Np. badania terenowe mogą być prowadzone z wykorzystaniem ankiety, wywiadu, obserwacji uczestniczącej, obserwacji itp.

Struktura pracy.

Struktura pracy powinna w idealnym ujęciu obejmować:

1. Kartę tytułową
2. Spis treści

³ Babbie E., *Badania...*, op.cit., rys. 4.2.

3. Wstęp (krótka forma) lub Wprowadzenie (dłuższa forma)
4. Rozdział teoretyczny (pojęcia kluczowe i kluczowe odniesienia teoretyczne)
5. Rozdział metodologiczny (pytania i problemy badawcze, hipotezy, metody, techniki, narzędzia badawcze, próba badawcza, czas, miejsce badań)
6. Rozdział(y) zawierające wyniki badań
7. Zakończenie
8. Bibliografia (alfabetyczna)
9. Aneks

Praca powinna mieć zatem strukturę: T-M-B (teoria-metodologia-wyniki badań). Ostateczny układ zależy będzie od tematyki pracy i jej celów. Nie zawsze rozdział teoretyczny lub metodologiczny będzie miał formę rozdziału, w pewnych sytuacjach może wystarczyć wspólny rozdział teoretyczno-metodologiczny bądź stosowne podrozdziały w np. wprowadzeniu.

Wstęp.

Uzasadnia wybór tematu. Wskazuje zakres pracy. Formułuje tezę i pytania badawcze. Wymienia wybraną metodę badania. Wskazuje źródła informacji wykorzystane w pracy. Zwięźle zarysowuje układ rozdziałów.

Rozdział teoretyczny i metodologiczny.

Czasem – na zasadzie wyjątku - jest zbędny jako regularny rozdział, jeśli ustalenia teoretyczne są ubogie, a metoda badania mało skomplikowana. Wtedy wystarczy np. solidny podrozdział we wstępie. Na ogół jednak się je pisze dokonując przeglądu literatury przedmiotu oraz definiując podstawowe pojęcia (tzw. siatkę pojęciową) na potrzeby pracy. Podobnie można w uzasadnionych przypadkach postąpić z rozdziałem metodologicznym. W żadnym jednak wypadku nie można tych zagadnień pominąć.

Rozdział (rozdziały) prezentujące wyniki przeprowadzonej analizy.

Z reguły wychodzą od diagnozy, by potem prezentować poszczególne aspekty i fazy analizy.

Zakończenie.

Krótki rozdział omawiający główne ustalenia pracy, odpowiadający na pytanie, czy teza się potwierdziła (BARDZO WAŻNE), a wreszcie zawierający wnioski (i rekomendacje, jeśli wyniki upoważniają do ich formułowania lub jeśli taki był jeden z celów pracy).

Źródła informacji.

Są to wyniki badań empirycznych własnych lub obcych, artykuły i opracowania naukowe, dane statystyki urzędowej.

Bibliografia.

Zalecana formuła podawania źródła w bibliografii to: Królikowski J., 2004, *Analizy pola magnetycznego*, Wyd. Poważne, Warszawa.

W przypadku źródła internetowego: *Strategia Rozwoju Szczecina*, 2002, http://www.szczecin.pl/Strategia/pl/01_dokument/sub_1.html , (pobrano dnia 1.02.2007). Nie wystarczy [WWW.szczecin.pl](http://www.szczecin.pl). I data jest potrzebna, bo internetowe źródła są ulotne.

Jeżeli nie ma autora podanego (częste, gdy autorem jest organ administracji), w miejsce nazwiska autora wpisuje się nazwę instytucji. Np. Komisja Europejska, dalej tytuł. W przypadku powyższej *Strategii Rozwoju Szczecina* mogłaby to być Rada Miasta Szczecina lub Gmina Szczecin, zależnie co na karcie tytułowej lub w tekście wprowadzającym.

W przypadku pracy pod redakcją: Wanat R., 2002, *Policy development*, (w:) Hopfer K., Espoo L. (red.), *Policy studies*, Oxford, Pergamon Press.

Tytuły zawsze kursywą, jak widać.

Przypisy.

Stosowane w Polsce są dwie formuły.

Tradycyjna to przypis dolny (z podaniem źródła, jak w bibliografii).

Upowszechnia się standard anglosaski z podaniem w nawiasie nazwiska autora, roku publikacji, w przypadku cytatu także numeru strony. Np. „Piwo bezalkoholowe stanowi 8% produkcji piwa na świecie.” (Biermacher 2001, s.12). Jeśli korzystamy z kilku prac tego samego autora wydanych w tym samym roku, wówczas w bibliografii oznaczamy je dodatkowo literami alfabetu (a, b, c.....). Wtedy byłoby np. (Biermacher 2001a), a dalej gdzieś (Biermacher 2001c). Można też napisać np. *Wspomina o tym Biermacher (2001)*. W razie tłoku autorów (więcej niż dwóch) na ogół pisze się (Banat *et al.* 1999). Obcojęzyczne słowa w tekście zawsze kursywą (ale nie nazwiska czy nazwy własne).

W przypadku przypisu dolnego, w razie następujących po sobie serii przypisów dotyczących jednego źródła, w kolejnych nie pisze się już całości, lecz tylko: Tamże,

s.12. Po pierwszym podaniu pełnych danych wystarczy (z zastrzeżeniem powyższej uwagi) pisać np. Wanat R., 2002, *Policy...*, op. cit., s. 24.

Plagiat.

Radzę pamiętać, że cokolwiek zostało napisane nie przez Państwa, wymaga w razie wykorzystania wskazania źródła. Wykorzystanie może polegać na zacytowaniu danych lub fragmentu tekstu, na przedstawieniu „własnymi słowami” jakiejś tezy, ustalenia zaczerpniętego z cudzego materiału lub też posłużenia się czyjąś metodą lub pomysłem badawczym. Wykorzystanie cudzego dorobku bez wskazania źródła jest uznawane za plagiat. Nagminny przypadek plagiatu to fragmenty (czasem niemałe) oficjalnych dokumentów, omówień, raportów, zwłaszcza tych dostępnych w Internecie. Ich autorem (właścicielem praw autorskich) jest urząd lub organizacja. Nie jest wystarczające podanie na końcu pracy wykazu wykorzystanej literatury – każdorazowo wykorzystanie danej pozycji powinno być opatrzone stosownym odnośnikiem w tekście. Pracom zawierającym choćby niewielkie fragmenty z cudzych tekstów, które to fragmenty nie będą wyraźnie oznaczone jako cytowania (służy do tego znak „cudzysłowu”) wraz z podaniem źródła, grozi to, że zostaną natychmiast odrzucone. Szczególnie zainteresowanych tematyką plagiatu odsyłam do przepisów prawa karnego.

Powodzenia.

Marek W. Kozak, styczeń 2007.

W pracy nad *Wskazówkami* wykorzystano uwagi Panów Profesorów Grzegorza Gorzelaka, Bohdana Jałowieckiego i Marka S. Szczepańskiego, za które bardzo dziękuję.